

Razkrivanje totalitarnega titoizma

Mednarodni simpozij o vetrinjski tragediji in pliberškem pokolu

V soboto, 11., in v nedeljo, 12. maja, je bil v vetrinjskem samostanu v Vetrinju pri Celovcu mednarodni simpozij *Pliberški pokol in vetrinjska tragedija. Usoda vojaških in civilnih beguncev v avstrijsko-jugoslovanskem obmejnem območju maja in junija 1945.*

Jože Dežman je predstavil problematiko razpadanja tabujev titoizma in tranzicijske pravičnosti. Dejal je, da titoisti in titofili, torej akterji titoizma in njegovi zagovorniki, skušajo na vsak način preprečiti odkrivanje zločinov titoizma in obenem ohraniti svoje položaje v simbolni spominski krajini. Spopadi zaznamujejo slovensko javno, strokovno, politično življenje in so ena izmed značilnosti slovenske dolge tranzicije iz totalitarizma v demokracijo. Zaradi potvorb in tabujev se počasi odkrivajo resnična zgodovinska dejstva o okupaciji, revoluciji, državljanski vojni in totalitarnih značilnostih titoizma. Tako razpad tabuja nad množičnimi zunajsodnimi poboji, ki so jih komunistične oblasti v Jugoslaviji izvršile predvsem pomladi 1945, odkriva strahljivo resnico.

POPRAVA KRIVIC

Dežman ugotavlja, da družbena moč sil starega režima s tranzicijo iz totalitarnega v demokratični sistem ni bila bistveno prizadeta. Ljudi, ki bi zaradi svojega zločinskega delovanja sodili na sodišča, so njihovi politični dediči zaščitili in jim ohranili njihove privilegije nedotaknjene. Z vsemi možnimi ukrepi so hoteli ohraniti svojo simbolno premoč – npr. dominantne položaje v javnem spominu, memorialni krajini, prazničnem letu.

Zaradi silovitega odpora titofilne strani oz. strani braniteljev pridobitev revolucije so se ukrepi tranzicijske pravičnosti za žrtve titoizma po demokratizaciji in osamosvojitvi Slovenije uveljavljali postopoma in v velikih nesorazmerjih med posameznimi kategorijami žrtev. Ugotavlja tudi, da so do več besede in nekaterih pravic prišle tudi žrtve fašizma in nacional-socializma, ki so jih v titoizmu ali za postavljeni ali jih prikrajšali za vse oz. nekatere pravice (npr. mobiliziranci v okupatorske armade, taboriščniki, izgnanci).

Osvetlil je tudi problematiko paketa t. i. vojnih zakonov, v katerega sodijo zakon o denacionalizaciji (1991), zakon o žrtvah vojnega nasilja (1995), zakon o popravi krivic (1996) in zakon o vojnih grobiščih (2003). Vsakega od zakonov je spremljala ideološko zaostrjena razprava tako pred sprejemom kot med sprejemanjem sprememb, intenzivnost dogajanja pa ilustrirajo tudi številne pobude za spremembo, vložene na ustavno sodišče.

KONFLIKTNO SOBIVANJE

Izpostavil je, da je za slovensko dolgo tranzicijo značilno večkrat konfliktno sobivanje dveh polov, od katerih eden gradi na kontinuiteti s totalitarnim titoizmom, ki ga brani z različnimi variantami nadaljevanja in revizij

Od leve Jože Dežman, Florian Thomas Rulitz in Tamara Griesser Pečar. Foto: I. Ž.

potvorb ter tabujev titoizma, in temu nasprotnega pola, ki kritizira totalitarni titoizem. »Politične, mnenjske, nazorske in druge iz tega izhajajoče razlike in konflikti bodo še dolgo časa sestavni del vsakdanjika.«

Vendar Dežman ocenjuje, da so tako pri ugotavljanju resnice kot pri pravnih, zgodovinskih, moralnih in drugih kritičnih ocenah totalitarne preteklosti v slovenski javnosti doseženi številni premiki. »Če pripadniki komunističnega tabora, ki so zagrešili številne zločine, ne bodo obsojeni pred sodišči in če so oz. bodo še živeči ohranili privilegije iz propadlega režima, pa so vsaj do nekaterih pravic prišle tudi žrtve titoizma. Seveda pa je treba posebej poudariti, da so bile žrtve titoizma pri uveljavljanju svojih pravic prepuščene same sebi, večkrat so nasproti njim stali uradniki iz komunističnih časov z mentaliteto, ki

(Macmillan) dosegli s predstavniki Titove vojske dogovor o tem, da se partizani umaknejo z ozemlja Avstrije, Angleži pa jim bodo izročili enote, ki so se borile proti komunistično-partizanskim revolucionarnim silam, s civilnimi begunci vred. Nekateri avtorji to poimenujejo z izrazom »kravja kupčija«, avtorica pa meni, da je šlo za nekaj veliko hujšega. Šlo je za izdajo mednarodnega prava in grobo kršitev človekovih pravic, kar so nekateri poimenovali kot (vetrinjsko) zaroto.

O UMORIH UDBE

Organizator simpozija, nemško-koroški zgodovinar mlajše generacija dr. Florian Thomas Rulitz, je predstavil kraje pobojev od Vetrinjskega do Pliberškega polja maja 1945 oziroma zamolčane zločine proti človekovega dostojanstvu na avstrijskem ozemlju. Dr. Heinz Dieter Pohl iz

Celovca je podal svoja razmišljanja o enakopravnem zgodovinskem sprijemanju z nacionalsocialističnimi in komunističnimi zločini v prostoru

POLITIČNE, MNENJSKE IN NAZORSKE RAZLIKE BODO ŠE DOLGO ČASA SESTAVNI DEL VSAKDANJIKA.

je bila do žrtev skoraj sovražna. Zato nekateri postopki tečejo nezno dolgo.«

VETRINJSKA ZAROTA

Dr. Tamara Griesser Pečar je osvetlila t. i. jaltski sporazum in izročitev beguncev maja 1945 v Jugoslavijo. Dejala je, da se tudi glede polpretekle zgodovine že dolgo soočamo s številnimi miti. Posebej je opozorila na srečanje zaveznikov na Jalti in v Potsdamu, kjer naj bi se po zatrjevanju nekaterih zavezniki dogovorili tudi o povojni izročitvi jugoslovanskih beguncev v matične dežele. Vendar to ni res, saj so se Sovjeti, Angleži in Američani dogovorili le o medsebojnih predajah beguncev ali ujetnikov iz njihovih držav, ne pa tudi beguncev drugih narodnosti. Angleži torej slovenskih beguncev na Koroškem maja 1945 niso predali v roke (in v gotovo smrt) Titovim partizanom zaradi dogovorov v Jalti ali Potsdamu, ampak je šlo za neprimerno hujši primer. Poleg tega slovenskih in srbskih beguncev na tleh Italije niso izročali Titovim partizanom. Na Koroškem so torej nekateri angleški poveljniki in politiki

Alpe-Jadran, Christian Wehrschütz pa je govoril o državah naslednicah Jugoslavije in njihovem odnosu do zločinov komunističnega totalitarne režima.

Ivan Ott, »otrok« s Petrička, je predstavil svojo pot z Vetrinjskega polja preko Pliberka v koncentracijsko taborišče na Teharjah maja 1945. Damjan Hančič je govoril o množičnih grobiščih v okolici Kamnika in na Gorenjskem, Roman Leljak pa o svoji vlogi pri odkrivanju zločinov povojnih pomorov na širšem območju Celja.

Prebrana sta bila prispevka hrvaškega zgodovinarja, ki raziskuje povojne pomore Hrvatov, dr. Josipa Jurčevića o »pliberškem pokolu« kot največjem množičnem poboju v zgodovini Hrvatov in pričevanje Zvonka Springerja o t. i. križevem potu (pohodu smrti) po Jugoslaviji leta 1945.

Avtor številnih knjig o komunističnem nasilju Udbe nad hrvaškimi emigranti Bože Vukušić je spregovoril o udbovskem nasilju proti hrvaškim emigrantom v Avstriji in Nemčiji po drugi svetovni vojni, Mijo Jurić pa je predstavil svojo zgodbo o tem, kako so jih v Avstriji nadzirali in preganjali udbovski agenti. ■ IVO ZAJDELA